

Na Dálném východě pod československou vlajkou

Naše jednotka v rámci Šanghajského dobrovolnického sboru 1940–1941

JIRÍ PLACHÝ

Českoslovenští občané, resp. čeští krajané sloužili během 2. světové války téměř ve všech spojeneckých armádách. Málokde jim však bylo umožněno vytvořit vlastní jednotku a používat v ní národní symboliku. Jednou z takových výjimek byl Šanghajský dobrovolnický sbor (Shanghai Volunteer Corps – SVC), střežící bezpečnost „settlementu“, tedy území bývalé britské a americké „koncese“¹ v centru města, které se nacházelo pod mezinárodní správou. Přestože jde na první pohled o pouhou exotickou epizodu, existence československé jednotky v Číně je nedílnou součástí dějin našeho zahraničního odboje.

Vznik jednotky a její existence jsou spojeny se jménem Vladimíra Jiřího Taussiga, českého vlastence židovského původu a záložního nadporučíka čs. armády, který se narodil 2. listopadu 1899 v Praze. Po vchození obecné školy absolvoval nižší německé gymnázium v Praze na Příkopech a následně vystudoval obchodní akademii ve Štýrském Hradci, kde složil „válečnou“ maturitu. Hned poté narukoval do rakousko-uherské armády, úspěšně ukončil záložní důstojnickou školu (tedy školu „jedno-ročních dobrovolníků“) a až do konce války, resp. do konce roku 1920 sloužil u dělostřelectva. Po demobilizaci žil střídavě v Německu a v Nizozemí, kde pracoval v komerční sféře. Roku 1926 se vrátil do Československa a vystoupil do podniku svého otce, která zastupovala firmu Schicht.

Po dvou letech se stal správcem velkostatků Berštýn a Dubá, které vlastnil jeden z ředitelů Škodových závodů

Tomáš Maglič. S jeho dcerou Annou se o rok později oženil. Manželství však nebylo příliš šťastné a po dvou letech se rozpadlo. To znamenalo i konec jeho angažmá v severních Čechách a návrat do Prahy. Znovu krátce pracoval v otcově firmě, avšak v lednu 1933 se rozhodl k odjezdu na Dálný východ.

Měl sice sjednáno zastupování několika čs. firem a doporučení ministerstva zahraničních věcí, ale jinak neměl v podstatě žádný konkrétní plán a spíš jen hledal příležitost. Projel Britskou Indii, Singapur, Hongkong a koncem roku 1933 přijel do Šanghaje, kde se usadil. Pracoval pro velké americké a britské peněžní ústavy a v roce 1938 se osamostatnil se dvěma dalšími společníky jako bankéř.

Ihned po vypuknutí 2. světové války v září 1939 odjel do USA a dal se k dispozici rodičům se československému odboji. Po dohodě s plk. gšt. Otakarem Španielem a čs. konzulem v Pittsburghu JUDr. Jánem Papánkem

odjel v březnu 1940 zpět do Číny s pověřením organizovat v Šanghaji čs. odbojové aktivity. Tamní krajan-ská komunita totiž nebyla v meziválečném období zanedbatelná – tvořilo ji několik set českých vystěhovalců, náležejících vesměs ke střední třídě. Od mnichovské konference, resp. od začátku války navíc stále přijížděli noví emigranti, prchající převážně před rasovou perzekucí.

Stejně jako Taussig se mnoho šanghajských krajanů již na začátku války přihlásilo k boji za obnovu samostatného Československa a projevil ochotu vstoupit do řad formující se čs. zahraniční armády.

Doprava dobrovolníků z exotických zemí do Francie, resp. po jejím pádu do Velké Británie však pro čs. exilovou reprezentaci představovala značnou komplikaci. Zpočátku proto měli odjet jen ti, kteří si mohli cestu sami zaplatit (!). Teprve v létě 1941 přišla do Šanghaje z Londýna

1 Jako důsledek britského vítězství v tzv. První opiové válce v roce 1842 byla mezi Velkou Británií a Čínou uzavřena Nankingská dohoda, podle níž byla Šanghaj otevřena ekonomickým a finančním vztahům se západními zeměmi. Poté ve městě vznikla britská, americká a francouzská čtvrt („koncese“). „Settlement“ byl vytvořen spojením britské a americké čtvrti v roce 1863 na rozloze necelých 23 km².

zpráva, že cesta bude dobrovolníkům hrazena. Vzhledem ke komplikacím při výplatě podpor rodinám vojáků mimo tzv. šterlinkovou oblast však mělo londýnské ministerstvo národní obrany zájem pouze o svobodné muže ve věku do 40 let. Bylo to do značné míry paradoxní, protože čs. jednotky na Západě trpěly po celou válku akutním nedostatkem nových branců, kteří by nahrazovali bojové i nebojové ztráty. Na druhou stranu, někteří „dobrovolníci“ ze třetích zemí využili své přihlášky pouze k tomu, aby se dostali do Velké Británie, kde se po několika měsících nechali uznat neschopnými vojenské služby. MNO jim a jejich rodinám pak až do konce války muselo vyplácet podporu.

Bylo rozhodnuto, že ti, kteří prošli před válkou výcvikem v čs. armádě, mají odjet na Střední východ a nováčci k čs. brigádě do Velké Británie. Dne 7. září 1941 vyrazil ze Šanghaje první transport: celkem 12 mužů (pět na Britské ostrovy a sedm do Egypta). Další desetičlenná skupina (sedm na Střední východ, tři do Británie) odjela o dva týdny později. O tom, že problémy nebyly jen na československé straně, svědčí skutečnost, že dobrovolníci směřující do Británie dorazili k náhradnímu tělesu čs. brigády v Leamington Spa po řadě komplikací až počátkem února následujícího roku.

Mezitím se však situace v Šanghaji radikálně změnila. Vraťme se tedy ještě o několik měsíců zpět, do poloviny roku 1940, kdy se Vladimír Taussig vrátil z USA. Pro zhruba tři desítky dobrovolníků hlásících se do naší zahraniční armády samozřejmě představovala výše popsaná praxe čs. vojenských úřadů také komplikaci. Většina z nich měla představu, že se po podání přihlášky dají věci do pohybu. Stálé odkládání a nejistota ohledně jejich odjezdu však pro ně znamenaly především existenční problémy a ovšem také ztrátu motivace

k nástupu vojenské služby. Taussig se pokusil zabránit alespoň tomu druhému tím, že využil svého vlivu a u předsedy šanghajské městské rady vyjednal povolení zřídit československou jednotku v rámci Šanghajského dobrovolnického sboru. Na základě první výzvy se přihlásilo 68 dobrovolníků, z nichž bylo pro československou četvu vybráno třicet. Založení čtyř Taussig ohlásil ministru národní obrany generálu Sergěji Ingrovi do Londýna v první polovině listopadu 1940.

Tento první turnus ukončil pod vedením britských rotmistrů a poddůstojníků výcvik koncem téhož roku. Taussig Ingrovi mj. psal: *Úspěch naší čtyř je takový, že velitel britského praporu, ke kterému příslušíme, mne upozornil, že chce ukázati před Vánoce [1940] ostatním třem tisícům příslušníkům pluku vyspělost československé kázně. Při té příležitosti zařídím, aby nám byla dámany československé kolonie předána slavnostně československá vlajka.*² Následně bylo povoleno přijmout další tři desítky čs. dobrovolníků. Československá vlajka pak skutečně vlála nad výcvikovým táborem jednotky ve čtvrti Hongkew a naši vojáci ji nejpozději od jara 1941 nosili také jako označení na obou rukávech svých uniforem.

Samotná Šanghaj byla v polovině srpna 1937 obsazena Japonci, kteří však prozatím respektovali právní status tzv. settlementu, jenž byl mezinárodním územím. SVC, určený od roku 1853 k jeho ochraně, byl mezinárodní jednotkou přibližně o síle pěšího pluku. Měl tři pěší prapory označené A, B a C. První (A) byl britský, druhý (B) americký a třetí (C) ruský – složený ovšem z ruských emigrantů. Ten jediný představoval stálou jednotku a jeho příslušníci byli placeni.

Pluku velel britský důstojník a Britové v něm měli velký, nikoliv však zcela rozhodující vliv. Prapory A a B

byly sestaveny z dobrovolníků, kteří cvičili 2–3krát týdně po dobu několika hodin. Kromě tohoto výcviku byli povolováni při mimořádných událostech, např. k výkonu služby na hranicích mezinárodního pásma. Dnešní terminologií se tedy jednalo o „aktivní zálohu“.

Den po přepadení Pearl Harboru, 8. prosince 1941, obsadili Japonci i mezinárodní settlement v Šanghaji. Stalo se tak bez boje, který by – vzhledem ke vzájemnému poměru sil – byl pro SVC sebevražedný. Jeho příslušníci díky tomu ovšem neputovali do japonských zajateckých táborů, ale v podstatě se rozešli do svých domovů a za členství ve sboru nebyli okupační správou nijak perzekvováni.

V rámci oficiální výměnné akce, která se uskutečnila ve druhé polovině roku 1942, se z města nakonec podařilo odjet i Vladimíru Taussigovi a zřejmě ještě některým dalším bývalým příslušníkům SVC. Japonci totiž vůči většině Čechů v Šanghaji neprojevovali nepřátelství, a dokonce uznávali československé cestovní pasy. Do Velké Británie dorazili v říjnu 1942. Tam čekalo Taussiga nemilé překvapení – do řad čs. zahraniční armády, která měla nadbytek důstojníků a akutní nedostatek mužstva, nebyl ze zdravotních důvodů odveden. Pracoval pak opět v soukromé sféře. Do vlasti se již nevrátil a po válce žil v USA, kde také zemřel.³

Několik fotografií čs. vojáků zaslal Taussig v letech 1940–1941 čs. ministerstvu národní obrany do Londýna a díky tomu se později dostaly do fotoarchivu Vojenského historického archivu v Praze. Unikátní kolekce fotografií připravená pro revue *Paměť a dějiny* představuje výběr z pozůstatosti po Vladimíru Taussigovi, která je v držení jeho rodiny žijící v USA. Kromě fotografií z výcviku a činnosti čs. jednotky v rámci SVC obsahuje také snímky z japonské okupace Šanghaje v srpnu 1937.

2 VÚA - VHA, f. Evidence čs. vojenských osob v zahraničí za 2. světové války, Vladimír Taussig, Dopis Vladimíra Taussiga generálu Sergěji Ingrovi ze 14. 11. 1940.

3 AA, e-mailová korespondence autora s dcerou Vladimíra Taussiga Debbie Boehner z roku 2014.

Vladimír Taussig se pohyboval mezi společenskou smetánkou v Šanghaji 30. let minulého století

Na Dálném východě pod československou vlajkou

Válka přichází. Taussig ve své kanceláři obložené pytlí s pískem.

Šanghajské nábřeží „The Bund“

Japonské válečné lodě a lodě západních mocností v šanghajském přístavu

Obsazení Šanghaje Japonci v srpnu 1937

Stopy bojů byly patrné na mnoha místech ve městě

Některé fotografie komentují lakonické poznámky typu „Jenom jedna bomba“

„Buddhův chrám“

Hotel „Cathay“, 14. srpna 1937

Československá vlajka nad výcvikovým táborem čs. jednotky v Hongkew

Na Dálném východě pod československou vlajkou

Československá četa Šanghajského dobrovolnického sboru s britskými instruktory (vlevo nahoře) a výcvik sboru, prosinec 1940

Vedle Vladimíra Taussiga sedí v civilním obleku delegát čs. exilové vlády v Číně mjr. Jaroslav Štěpán

Různé společenské události u čs. jednotky v závěru roku 1940

Čs. jednotka během strážní služby, leden 1941

Vladimír Taussig jako důstojník Šanghajského dobrovolnického sboru

Výroční inspekce čs. jednotky. Na uniformách vojáků jsou již umístěny kruhové nášivky v barvě trikolory.

Vladimír Taussig s britskými důstojníky „B“ roty, do jejíž sestavy čs. četa náležela

Cvičení v ulicích mezinárodního „settlementu“

pd